

Slovanský sjezd v Praze roku 1848. Sbíрка dokumentů. Nakl. ČSAV, Praha 1958, str. 614 a XVI stran obrazových příloh.

Slovanský sjezd v Praze roku 1848 byl významnou událostí v revolučním roce 1848 i v dějinách slovanských národů. Pod vlivem bouřlivých událostí roku 1848 v Rakousku, Evropě a Uhrách sešli se na něm po prvé v dějinách slovanských národů zástupci slovanských národů v Rakousku, aby zaujali veřejné stanovisko k situaci v Rakousku, k revolučnímu vývoji v Evropě, zejména však v maďarské revoluci v Uhrách a národnímu hnutí v Německu a aby se dohodli na společném politickém postupu.

Třebaže jednání Slovanského sjezdu bylo předčasně skončeno výbuchem červnového povstání v Praze, měl Slovanský sjezd velký ohlas u současníků a přitahoval na sebe pozornost historiků různých národností. Jejich hodnocení Slovanského sjezdu se až dosud silně rozcházelo. Kromě rozdílného subjektivního přístupu jednotlivých historiků k tomuto složitému problému přispívalo k různému hodnocení Slovanského sjezdu i to, že prameny k jednání Slovanského sjezdu byly dosud uveřejněny jen z části a porůznu v Československu, Polsku, Jugoslávii aj.

Z těchto všech důvodů je třeba uvítat s povděkem rozhodnutí Slovanského ústavu ČSAV v Praze vydat sborník dokumentů věnovaný Slovanskému sjezdu v Praze, který vyšel pod názvem „Slovanský sjezd v Praze roku 1848. Sbíрка dokumentů.“ K vydání jej připravil nad jiné povolaný autor dr. Václav Záček s použitím materiálu sebraného společně s dr. Zdeňkem Tobolkou.

Sborník je rozdělen thematicky a chronologicky na 13 thematických okruhů, z nichž některé jsou členěny ještě na menší oddělení. V těchto okruzích a odděleních jsou uveřejněny dokumenty týkající se vzniku myšlenky svolat Slovanský sjezd, organizačních příprav sjezdového výboru, stanoviska Poláků, východních a jižních Slovanů ke svolání sjezdu, ohlasu svolání Slovanského sjezdu v neslovanském světě, ustavení, zahájení a jednání sjezdu ve světle sjezdových protokolů a korespondence účastníků a konečně i materiály, pojednávající o výsledcích Slovanského sjezdu, poměru jeho k červnovému povstání v Praze, jeho předčasném ukončení, perzekuci jeho účastníků a hodnocení sjezdu v kruzích příznivých Slovanskému sjezdu, neutrálních i nepřátelských.

Jak naznačuje sám obsah sbírky materiálů o Slovanském sjezdu v Praze roku 1848, jde o první ucelenou sbírku dokumentů o Slovanském sjezdu. Sbíрка má charakter výběrový. Nečiní si nárok na úplnost. Obsahuje však základní prameny a hlavní materiály, které průkazně osvětlují jeho svolání, ohlas, pozadí i průběh jednání až do jeho rozpuštění a vyšetřování účastníků. Byly do ní pojaty nejen materiály již dříve porůznu vydané, ale též materiály nové, dosud nepublikované ze soudobého tisku, korespondence, vzpomínek současníků i úředních archivů. Vedle téměř úplné edice protokolů všech tří sjezdových sekcí, obsáhlého výboru písemností sjezdové kanceláře a nejdůležitějších hlasů slovanského a evropského veřejného mínění je hlavním přínosem edice vydání polských rukopisných památek, z nichž některé jsou podle slov vydavatele toho času neznámé.

Po stránce vydavatelské je sbírka materiálů o Slovanském sjezdu uspořádána velmi pečlivě a kriticky. Je uvedena instruktivním úvodem dr. Václava Čejchana o pozadí, jednání i významu Slovanského sjezdu a pojednáním o pramenech z pera autora edice dr. Václava Závky. Jednotlivé oddíly jsou opatřeny stručnými úvody a dokumenty potřebnými vysvětlivkami, odkazy na publikaci, původ a uložení pramene. Za dokumenty je připojen seznam všech členů a účastníků sjezdu, který zhotovil dr. Václav Záček a bibliografie pramenů a literatury o Slovanském sjezdu, kterou sestavil dr. Václav Čejchan. Práci nechybí ani podrobný osobní a věcný rejstřík. Velmi záslužné jsou i připojené obrazové přílohy s podobiznami některých účastníků sjezdu a faksimiliemi důležitějších dokumentů.

I když edice pramenů o Slovanském sjezdu v Praze roku 1848 není ještě úplná, zejména proto, že některé prameny polské a jihoslovanské provenience nebylo možno opatřit, je velmi záslužným dílem. Bude jistě podnětem k vydání ještě chybějících materiálů a východiskem pro další studium Slovanského sjezdu a slovanské spolupráce v minulosti. Po stránce vydavatelské je krásným příkladem, že i novodobé materiály je možno vydávat kriticky pro potřebu vědeckých pracovníků a zároveň přístupně pro širší veřejnost.

František Jordán

V. Král: **Otázky hospodářského a sociálního vývoje v českých zemích 1938—1945.**

I—II. Nakladatelství ČSAV, Praha 1957 a 1958. Stran 269 a 474.

Práce vědeckého pracovníka Historického ústavu ČSAV v Praze Václava Krále „Otázky hospodářského a sociálního vývoje v českých zemích 1938—1945“ si klade za úkol pojednat o hlavních otázkách hospodářského a sociálního vývoje v českých zemích v době rozbití Československé republiky a nacistické okupace. Podle autorových slov má mít tři části. První dva

díly, které již vyšly tiskem, podávají všeobecný výklad stavu národního hospodářství a postavení české buržoazie v době nacistické okupace. Jsou zároveň úvodem k dvěma dalším dílům, které se budou zabývat postavením dělnické třídy a rolnictva v letech 1938—1945.

V prvním dílu své práce vychází Král při výkladu celkového vývoje hospodářství a postavení české buržoazie v době nacistické okupace z charakteru okupačního režimu. Charakterizuje jej jako brutální diktaturu německého fašismu, která se prosadila v českých zemích násilím a s podporou části české buržoazie. Politická nadvláda nacismu byla hlavním nástrojem pronikání německého kapitálu do národního hospodářství v českých zemích. Německý kapitál se šířil podle Králových vývodů v českých zemích nejen prostřednou cestou hospodářské soutěže, nýbrž v době okupace především a hlavně násilnými prostředky: arizací a militarizací hospodářského podnikání, jeho násilným začleněním do německého trhu a nuceným zabíráním důležitých hospodářských pozic.

Politická okupace českých zemí si vyžádala od většiny příslušníků českého národa těžké oběti a znamenala přímé ohrožení národní existence českého národa, jež bylo zmařeno porážkou německého fašismu v druhé světové válce.

Ovládnutí českého hospodářství německým kapitálem a jeho postupné podřízení válečným potřebám třetí říše mělo podle Králova zjištění za následek velké změny v ekonomické struktuře průmyslové výroby a v třídním vývoji české buržoazie. Na jedné straně stoupala koncentrace a centralizace výroby i rozsah a význam těžkého průmyslu, na druhé straně klesal podíl průmyslu lehkého a spotřebního. Část drobné a střední výroby byla zastavena. Diferenciace na poli hospodářském se přenášela též na pole politické. Část české buržoazie, a to zejména finanční a velkopřůmyslová buržoazie se podílela na kořistnictví a ziskích německého kapitálu a ochotně spolupracovala s německým kapitálem a okupačním režimem. Druhá část české buržoazie, zejména střední a drobné, byla poškozována. Stavěla se po bok lidu proti nacistické okupaci a přikláněla se k národní frontě, vedené Komunistickou stranou Československa.

Druhý díl Královy práce navazuje na obecné vývody prvního dílu, dokládá je a konkretizuje je v oblastech monopolního hospodářství. Král v něm pojednává o agresi německých monopolů v českých zemích a vztazích nejdůležitějších českých monopolních organizací k německým v době nacistické okupace. Autor v této části svého díla nepostupuje chronologicky, ale věcně podle nejvýznačnějších koncernů. Pojednává o úloze německého mamutího koncernu Göringových závodů v českých zemích, který pohltil řadu významných podniků těžkého, strojírenského a chemického průmyslu, osudech českých bank: České eskomptní banky, České banky Union, Agrární banky, Pražské úvěrní banky, Banky čs. legií, Moravské banky apod. a činnosti některých důležitých koncernů: Ringhoffer-Tatra, Báňské a hutní společnosti, koncernu Živnostenské banky, Baťova a Stoupalova koncernu atd.

Na základě studia obsáhlého materiálu dochází Král k závěru, že většina českých koncernů se snažila udržet své postavení a zachránit své zisky i v době okupace. Mohla tak učinit jen na základě úzké spolupráce a přímé závislosti na německých monopolech. Německé monopoly ovládly v ostrém konkurenčním boji mezi sebou nejdůležitější pozice v českém hospodářství. Zejména to platí o Göringových závodech a Německé bance, které se zmocnily rozhodujících pozic. Z českých monopolistických organizací si udržela určitou nezávislost pouze Živnostenská banka. Ostatní české koncerny a banky staly se vlastně afiliacemi německých monopolů. Český velkokapitál se spoluprací s německými monopoly tak kompromitoval, že ani ta část české buržoazie, která se zúčastnila boje proti nacismu nemohla po válce obhájit jeho postavení. Následkem toho bylo možno po porážce nacismu přikročit k jeho vyvlastnění.

První dva díly Královy práce mají velkou hodnotu dokumentární. Bylo v nich shrnuto velké množství původního, dosud nepoužitého a nepublikovaného archívního materiálu. I když práce nemohla podat všestranné vylíčení hospodářské situace v českých zemích v době nacistické okupace, její hlavní vývody o postavení a hospodářské činnosti buržoazie a kapitalistických monopolů jsou přesvědčující a tvoří dobrý základ pro další zkoumání hospodářské situace a sociálních poměrů v jednotlivých odvětvích průmyslu, peněžnictví a malovýroby. Umožňují též pochopit řadu základních problémů politického vývoje v českých zemích za nacistické okupace, zejména příčiny kolaborace části české buržoazie s německými agresory i předpoklady spojenectví českého lidu s částí české buržoazie v boji proti fašistické okupaci a za národní osvobození. Královy exkurze z oblasti hospodářské do oblasti politické jsou však příliš přímočaré, často neústrojně a zbytečně se opakující.

Příčiny politické kolaborace části české buržoazie s nacismem i spojenectví části české buržoazie s dělnickou třídou v boji proti nacismu jsou daleko složitější, než jak je vidí ve své práci autor, který to ostatně přiznává, a bude třeba jim věnovat speciální pozornost.